

Új Erdélyi Múzeum. I. évfolyam 1—2. füzet. Budapest 1990

Lehet-e, szabad-e a Kolozsvárott 1874-ben indult és 1947-ben elnémított, az erdélyi tudományosság hagyományos és gazdag termésű folyóiratát: az Erdélyi Múzeumot az ugyancsak a hatalom által 1950 elején működésében megbénított Erdélyi Múzeum-Egyesület keretein kívül, másutt, mint Kolozsvárott, megjelentetni? Magát az Erdélyi Múzeumot nem. De az EME hagyományainak, szellemiségének a terméketlen karsztvidéki bűvópatakok törvényszerűségével ott és akkor kellett felszínre törniük, amikor, ahol és ahogy lehetett. Kifejezni a soha, sehol béklyóba nem köthető gondolatot, írásba foglalni a ki nem mondhatót: ez sarkallhatta azokat az Erdélyből származó, Erdély sokrétű és sokszínű múltjával foglalkozó kutatókat, akik útjára indították az Új Erdélyi Múzeumot. Útnak indították, már akkor is

azzal az óhajjal, hogy „Nagyszerű lenne, ha az Erdélyi Múzeum ismét Erdélyben jelenhetne meg...” (Köpeczi Béla) Mert ők is, mi is tudtuk és éreztük, tudjuk és érezzük, hogy semmiképpen sem kizárólagosan, de elsősorban itt kell működnie annak a tudományokat magyarul művelő műhelynek és fórumának, amely a párbeszéd jegyében arra hivatott, hogy ködöket oszlasson, fehér foltokat töltsön ki és az összecsapó ellentét — de nem ellenséges — vélemények eredményeképpen a múlt lehető legigazabb feltárásával gazdagítsa a közös, az egyetemes kultúrát. Ilyen körülmények között vállalta el az elnémított Erdélyi Múzeum feladatainak egy részét az 1990-ben Budapesten megjelent Új Erdélyi Múzeum. Az I. évfolyam 1—2. füzetét egybefogó kötetet a szerkesztők az elnémított Erdélyi Múzeum utolsó szerkesztője, Szabó T. Attila emlékének szentelték.

Beköszöntőjében a folyóirat szerkesztősége nemcsak a régi Erdélyi Múzeumtól átvállalt feladatra és az új folyóirat attól való különbözőségére utal, hanem programját is meghatározza: „Míg a régi Erdélyi Múzeum az erdélyi magyarságnak az egyetemes kultúra felé is kitekintő lapja volt, addig az új évfolyam a nemzetközi és magyar Erdély-kutatás, valamint a nemzetközi etnikai kutatások folyóiratává és fórumává kíván válni” (*Elöljáróban*). Ugyanazt a gondolatot Köpeczi Béla, a szerkesztőbizottság egyik elnöke így fejezi ki: a régi Erdélyi Múzeumra „jellemző volt az Erdély-központúság, az a szándék, hogy mindenekelőtt a helyi jelenségeket mutassák be a legkülönbözőbb tudományágak szemszögéből. Törekedtek az Erdélyben együtt élő népek érintkezéseinek bemutatására, és szolgálni akarták a tudományos együttműködést, amelynek egyébként a kor szellemisége nem kedvezett...” Az Új Erdélyi Múzeum viszont „az interkulturális és interetnikus kérdések-

kel szándékozik foglalkozni, egymás tudományos eredményeit akarja megismertetni, ahol szükséges, a nézeteket is összeütköztetni — nyíltan és tárgyilagosan” (*Az Erdélyi Múzeum újraindulása*).

Az idézett program alapvető céljaihoz híven, nevezetesen az egymás tudományos eredményeire való figyelésnek — és következőképpen ezek hasznosításának —, valamint az interetnikus kérdések tárgyalásának jegyében jelent meg a folyóiratban a németországi Ernst Wagner *Az erdélyi szászok településtörténete az újabb kutatások tükrében* című írása. A jeles Erdély-kutató ezúttal a szász történetírásnak az utolsó fél évszázadban a szász településtörténetre és a szászság jogállására vonatkozó kiigazításait foglalja össze. Rövid visszatekintésében a szerző emlékeztet a humanista történetírók forráskritika nélküli téziseinek hatására kialakult és a felvilágosodás korának már forrásokra hivatkozó (majd a romantikus történetírás által továbbfejlesztett) kontinuitáselméletek sorában az erdélyi német kontinuitáselmélet megjelenésére és különböző fejlődési szakaszaira („gót-géta-dák azonosítás” vagy az avar hadifogságba esett szászoktól való leszármaztatás). Ez a kontinuitáselmélet azt kívánta bizonyítani, hogy a szászok nem „jövevények, idegenek vagy vendégek”, hanem Erdély őslakói. A kontinuitáselméleteknek a feudalizmus idején a kiváltságok rendszerére épülő rendi államban lehettek ugyan reális jogi indítékai is, de a polgárosodás folyamán az egyazon jogon alapuló állampolgári státus elismerésével ilyen jelentősége már nem lehetett; sőt a tudományos kutatásokon kívüli túlhangoztatásával félreérthetetlenül körvonalazódik egy új kiváltságos rend, az „őslakók” különleges jogokkal való rendelkezésének az igénye.

Wagner írása arról tanúskodik, hogy az erdélyi szászság történetírása a kiigazítások folyamán nemcsak az erdélyi német konti-

nuitáselméletet utalta a tudománytörténet körébe, hanem a különböző szaktudományok eredményeinek hasznosításával azt a hosszú ideig elfogadott tételt is, amely szerint a szászok nagy tömegben, egyszerre érkeztek volna Erdélybe. Ehelyett az erdélyi németek letelepítéséről/letelepüléséről kialakította a mai ismeretek alapján a leginkább elfogadható valóságképet. Az utóbbi évtizedek kutatásai azt bizonyítják, hogy az erdélyi németek csoportos letelepítése/letelepülése szorosan összefügg a szakaszosan történt magyar honfoglalással, illetve a gyeplétszervezet fokozott kelet felé végbement előretolásával. Ez utóbbi tette lehetővé, hogy a gyeplétszervezet pusztai területét, a királyi földeket, a királyok német lakossággal telepítsék be. Nem részletezhetjük Wagner több fejezetre tagolt összefoglalóját (*Mely vándorúton jöttek a betelepülők? Honnan származnak az erdélyi szászok? II. Endre szabadságlevele [1224] — az erdélyi szászok alkotmánya; Az egységes szász egyetem [„Nationuniversität”] mint öngazgató testület*). Arra szorítunk csupán, hogy a vázlatos, de alapos fejlődésábrázolásból a szerző egy megállapítását idézzük: a „XIX. század elejéig az erdélyi szász megnevezés azonban elsősorban jogi fogalom volt. Olyan szabad, csupán az uralkodó, ill. a fejedelem fennhatósága alá tartozó személyeket neveztek így, akiknek a Király- vagy Szászország (Königs-/Sachsenboden) területén volt a hazájukhoz való joguk.” Ezt azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert sajnos gyakoriak azok a mai állapotnak megfelelő visszavetítések, amelyek a feudális állam ilyen és ehhez hasonló fogalmainak mai tartalmát: kizárólag etnikai hovatartozást jelentő értelmezést adnak. Mert ahogy az „erdélyi szász” is elsősorban státusz-jogállapot volt (ez nagyon jól követhető Kolozsvár város történetében), amelynek nem volt tagja a függő jogi viszonyban élő: jobbágy szász, ugyanúgy a

(magyar) nemes is gyűjtőfogalom volt, amely minden nemesi joggal élő személyre vonatkozott (de nem a magyar jobbágyra), vagy a „székely” fogalom is.

És mert Ernst Wagner érdemes írásával azért foglalkoztunk részletesebben, mert úgy véljük, hogy az egymás eredményeinek megismerését, az interetnikus múlt való feltárását szolgálja, még két, az említett célokkal összefüggő körülményre szeretnénk felhívni a figyelmet. A szerző munkája végén arra utal, hogy az erdélyi németek településtörténetének új eredményeket hozó kutatásait a magyar kutatók gyeplétszervezetek feltáró munkássága is ösztönözte, ugyanakkor viszont a német bányászok letelepedéséről szólva (amit ő harmadik hullámnak nevez), éppen arra az 1291-beli oklevélre hivatkozik, amelyről alapos forráskritikai tanulmányában Jakó Zsigmond már 1975-ben kimutatta, hogy hamis. Ezt nem róhatjuk fel a szerzőnek — hiszen munkája lényegében nem változtat ez az utalás —, hanem azt szeretnénk hangsúlyozni, milyen fontos feladat hárul egy, az erdélyi múlttal foglalkozó szakfolyóíratra. Mert nem várhatjuk el, hogy egy idegen szerző kötelezően tudomást szerezzen egy nem szakfolyóíratban megjelent tanulmányról — bármilyen értékes is az —, még ha az könyv alakban is napvilágot látott. Az a tény azonban, hogy az itteni magyar nyelvű tudományosság némaságra volt kárhóztatva, nincs szakfolyóírata, ilyen és ehhez hasonló esetekhez vezetett és vezethet továbbra is. Ugyanakkor ez megjelöli azt a feladatot is, amit az Új Erdélyi Múzeum is kifejezett, hogy akár eredeti írásokban, akár részletes könyv- és folyóiratismertetésekkel tegyünk közkinccsé eredményeinket, más részről pedig vegyünk tudomást mások eredményeiről is.

Ez utóbbi követelménynek felel meg Miskolczi Ambrus *A történelmi szolidaritás forrásvidékén* című műhelytanulmánya (alcíme: Historiográfiai széljegyzetek Erdély és

a román fejedelemségek kapcsolatainak történetéhez egy új román könyv kapcsán). Az alcímben említett könyv Nicolae Stoicescu Matei Basarabról 1988-ban kiadott monográfiája. Miskolczy Ambrus írása azonban, elmélyítve a könyvben érintett Erdély, Havasalföld és Moldva kapcsolatrendszerének a vizsgálatát, szétfeszíti akár egy alapos és részletes recenzió kereteit is. Az ilyen jellegű vizsgálatokról kialakult meggyőződését — amelyet munkájában is követett — a szerző a következőkben összegezi: „Erdély, Havasalföld és Moldva kapcsolatrendszere nem egyszerűsíthető a vezetők közötti szövetkezés vagy ellenségeskedés ecsetelésére. Ez a kapcsolatrendszer alapvetően az európai struktúrákba való integrálódás problémája. Ha nem így tárgyaljuk, hanem csak «hatásokban» gondolkozunk és egyoldalúan csak hatásokat akarunk kimutatni (azt, hogy Erdély közvetítette vagy nem a nyugati kultúrát kelet felé), akkor a múlt valóságának értelmezésében útjaink elválnak, még ha éppen azért, mert a kultúrfölényt, ki-ki a maga ízlésének megfelelően, bizonygatni akaró azonos szemléleti keretek között mozgunk.”

A kapcsolatrendszer mélyebb, a Stoicescu-monográfiát mintegy kiegészítő megvilágítására az adott okot és lehetőséget, hogy Miskolczy szerint a monográfia szerzője nem hasonlította alaposabban össze Mihai Viteazul és a Báthoryak viszonyát egyfelől, Matei Basarab és a Rákócziak viszonyát másfelől, jöllehet az alkalmat nyújtott volna neki arra, hogy szerkezeti elemzés alá vesse az államrendet, valamint ennek fejlődését is. A tárgyalt kapcsolatrendszernek az állami-társadalmi struktúra által befolyásolt alakulását — az európai rendi állam fejlődésének keretein belül, illetve a sajátos ki nem fejlődött erdélyi és a csak csírájában jelentkező havasalföldi és moldvai rendi államban — a „szélgjegyzetekben” Miskolczy éppen a két említett

kapcsolati viszonyra való utalással (Mihai Viteazul—Báthoryak és Matei Basarab—Rákócziak) a román történetírás eredményeinek felhasználásával ábrázolja. Előbb azonban visszatekint a múlt század végétől az ezzel a kapcsolatrendszerrel foglalkozó — elsősorban román — történetírók szemléleti megfogalmazásaira és változásaira, majd a továbbiakban a román történetírás jelesein (Nicolae Iorga, Gheorghe I. Brătianu és P.P. Panaitescu) eredményeit figyelembe véve eljut saját következtetéséig. (A következők túllépnek ugyan egy szabványos recenzió, az említett szerzőkből vett idézetek és munkáik felelevenítése során azonban elkerülhetetlen, hogy e valóban „doctus”, a források nyelvét jórészt ismerő és a történeti forrásokat közvetlenül is használó történészek szemlélete és eredményei láttán ne jussanak eszünkbe az utóbbi évtizedekben — tisztelet a kivételnek — éppen a lehangosabb, szentenciákat szajkózó úgynevezett történészek, akik főleg a hivatalból lett vagy született „doctusok” utasítására, esetleg azoknak kedve keresésére megelégedtek azzal, hogy jelszavakat hangoztassanak például az ötven évre korlátozott [engedélyezett?] Erdély—Magyarország kapcsolatáról, anélkül, hogy a „sameszeik” által preparált jó vagy rossz forrásidézeteiken kívül kezükbe vettek volna bár egyet is tárgyuk forrásanyagából. Ugyanakkor pedig mint saját hiányosságunkat kell tudomásul vennünk, hogy még értelmiségünk is milyen keveset ismer a minőségi román történetírásból. Ennek bemutatása megérme egy kötetet!

Nem térhetünk ki Miskolczy „szélgjegyzeteinek” tüzetesebb ismertetésére. Egyik alapvető gondolatára azonban feltétlenül utalnunk kell. Nevezetesen az erdélyi fejlettebb rendiség modelljének a vonzásárasztására a kormányzati, valamint a kapcsolatrendszer kialakulásában, ennek

meghatározó szerepére. Ezt nagyon vázlatosan úgy jellemezhetjük, hogy a bizánci modellt a helyi viszonyokra alkalmazó és kialakult közjogi rendszer hiányában teljhatalmú XV. és részben XVI. századi „vajdai” korszakot egy, a rendiség ismérveire utaló bojári hatalmi csoportosulásra épülő kormányzati rendszer váltja fel. (Jóllehet a vajdai rendszer például tovább élt a XVII. században is Vasile Lupunak, Matei Basarab kortársának és ellenlábásának kormányzati módszerében.) Mint a fejlődés jellegzetes tünetét a szerző megemlíti a „görögök”, ez új társadalmi kategória feltűnését, amely itt sem jelent kizárólagos etnikai hovatartozást, hanem „Olyan ortodox levantinus figurákból áll, köztük a jellegadó görögök mellett románokat is találunk, akik a szultáni udvar és a hazai fejedelmi hatalom között biztosították a »kapcsolatot«.” A bojárság megerősödése azonban változást eredményez a kormányzati apparátusban, és jóllehet a rendiség felé való haladásban sohasem jön létre a rendszeres országgyűlés intézménye, szerepet kap azonban egy rendi jellegű sajátos testület: a fejedelmi tanács. Ennek a belső szervezeti fejlődése kapcsán, valamint az európai politikai és szövetségi rendszernek a keretein belül foglalkozik aztán a szerző — a Mihai Viteazul—Báthoryak és Matei Basarab—Rákócziak viszonyát elemezve — az Erdély—Havasalföld—Moldva kapcsolatrendszer vizsgálatával, nem feledkezve meg a vajdák ideológiai beállítottságáról sem (az ortodoxia bajnoka, a Balkán felszabadításának a gondolata, törökellenesség). Miskolczy Ambrus írása nemcsak értékes fejtegetései miatt figyelemreméltó, hanem annak a fennebb említett törekvésnek a jegyében is, amely egymás eredményeinek megismerését tűzte ki céljává, s azért is külön figyelmet érdemel, mert nagyobb olvasóközönséggel, kezdő történészekkel az eluralkodó „hivatalos” és ezért már eleve

bizalmatlansággal kezelt és elutasított történeti dogmatizmussal szemben *más* román történeti eredményeket, szemléletet is megismerttet, ami mindenképpen továbbgondolkodásra, kutatásra serkent.

Két írás — nagyon sommás — ismertetése távolról sem elegendő ahhoz, hogy a kötetről itt képet nyújtsunk az olvasónak. Mégis — a recenzió korlátozott terjedelme miatt — a továbbiakban nagyon szűkre szabottan, jórészt csak jelezve a jelenlétet, igyekszünk számot adni az Új Erdélyi Múzeum megjelent kettős füzetének tartalmáról. És hogy minden téves következtetést eloszlassunk: az írások megemlítésének a sorrendje nincs összefüggésben semmiféle értékeléssel, csupán azt jelenti, hogy egyes tematikai csoportok közelebb állnak a recenzens érdeklődési köréhez, kutatási területéhez. Ilyen Entz Gézának *Emlékezés az Erdélyi Múzeum-Egyesületre* című tömör történeti visszatekintése arra a tudományos műhelyre, ahol eredményes életpályáját kezdte, és ahova, pontosabban: annak levéltárába, Jakó Zsigmond társaságában közvetlen a háború után még sikerült bemenekíteniük azt a családi és testületi levéltári anyagot, amit a front és az utána következő felelőtlen dúlások pusztulásnak tettek ki, sőt részben meg is semmisítettek. Az Erdélyi Múzeumba való begyűjtéssel azonban megmentették *erdélyi* — nemcsak magyar vonatkozású — történeti forrásaink egy részét. Az Egyesület múltjáról bemutatott kép azt is tanúsítja, hogy a háború végéig ennek története jól követhető, de megírásra vár a háború utáni nagyon zaklatott és a végén az elnémításához vezető évek története. A történetírásnak tisztáznia kell ezeknek az éveknek is a történetét, akárcsak azt is, hogy kik és miért nem engedték napvilágot látni az Erdélyi Múzeum 1947-es, Kelemen Lajos köszöntésére megszerkesztett kötetét.

Kolozsvári vonatkozású három írás. Az egyik egy részlet az Új Erdélyi Múzeum felelős szerkesztője, Szabó T. Ádám *Kolozsvár népei és nyelvei (1453—1988)* című hosszabb tanulmányából, amelyben Kolozsvár hely- és személynévanyagát elemzi, felhasználva édesapja: Szabó T. Attila páratlanul gazdag gyűjtését. A tanulmányból közölt rész — a tematikában előzőleg megjelent szakirodalom vázolója után — a kolozsvári magyar polgárok 1453-beli összeírásából a mesterségekre utaló nevekkel foglalkozik. Ez az összeírás azért érdemel külön figyelmet, mert a későbbi adókönyvek sohasem „natio”-k szerint tartalmazzák a polgárok névsorát, hanem utcák szerint. Ezért feltételezhető — amire Szabó Károly is felfigyelt —, hogy az összeírás összefüggésben van az 1458-ban létrejött „unió”-val, amely a városi tisztségviselők számát és a testületek összetételét fele-fele arányban megosztja a szászok és magyarok között (azóta válik jogállapotot meghatározó státussá az egyik vagy a másik „natio”-hoz való tartozás és nem jelent kizárólag etnikai hovatartozást). A nagy jelentőségű tanulmány teljessé válása érdekében szeretnénk megjegyezni a következőket: az adókönyvek vallatása során magam úgy találtam, hogy a Newstat-Neustadt-Neustiftt elnevezés a Hídelve hóstáttal azonosítható (még a XVII. század közepén is használják az elnevezést); ugyanakkor úgy vélem, hogy a latin formában megjelenő foglalkozás-családnevek esetén elsősorban a középkori értelmezést kellene figyelembe venni, mert a klasszikus latin gyakran megtéveszthet; így szerintem a Sartor név — magyarok, szászok egyaránt használják — a szabó foglalkozásnévre utal, nem a klasszikus latin szerinti kapás-ra.

Két kolozsvári napló 1835-ből címmel Lukácsy Sándor közöl párhuzamosan érdekes részleteket Gyulay Lajos gróf, illetve Bölöni Farkas Sándor naplójából. Nem a

közlemény értékét és hasznosságát szeretném csökkenteni a következő kiegészítéssel, csupán itteni kiadási lehetőségeink mostoha-ságára kívánok rámutatni. Mert Gyulay Lajos sokkötetes naplója Csetri Elek többéves kutatásainak tárgya volt, anélkül hogy eredményei megfelelő közleményben napvilágot láthattak volna. Ezért volt kénytelen a szerző is az Erdélyi Múzeum 1903. évfolyamában megjelent részhez folyamodni.

Rendkívül értékes és a város területén végzett kutatásokat hasznos forrással egészíti ki Kovalovszki Júlia közleménye: *Ásatás a kolozsvári Főtéren, 1943* (Méri István hagyatékából). Méri István közölt ásatási naplója (1943. július 29. — október 8.) és a leletek alapján a szerző a következőkben foglalja össze az ásatások eredményeit: „Kolozsvárnak ezen a területén az első emberi település a fiatalabb kőkorból származik, továbbá, hogy utána a római korszakig hiányzik az emberi település nyoma (bronz- és vaskori kultúrák). A római réteg és a magyar temető között is hiányzott a közbeeső kultúrák emlékényaga annak bizonyosságául, hogy a római uralom bukása után, egészen a magyarság megjelenéséig nem volt itt jelentősebb élet. Az a néhány tüzelésnyom, amely a két réteg között megállapítható volt, ideiglenes meghúzódásra vall Napoca romjai között. (Gótok?) Az Árpád-kori temető szintjéről fölfelé a rétegek töretlenül mutatják az élet folyamatosságát.”

Erdély történetének tematikájához tartozik Gömöri György (Cambridge) írása: *1662-es angol írás az erdélyi református egyházzal.* A szerző azzal az erdélyi református egyházzal kialakult képpel foglalkozik, amit John Durel nyújt olvasóinak az európai református egyházzal készített áttekintésében. Durel az erdélyi református egyházzal Isaac Basire-nak, Apáczai Csere János ellenfelének információja alapján ala-

kította ki véleményét, és mint ilyen, forrása lett az erdélyi puritán mozgalomról hamisan kialakított angliai képnek. Két írás Erdély történetén belül a székelység múltjával, ennek néprajzi és vallásszociológiai, illetve nyelvészeti vonatkozásaival is foglalkozik. Az egyik K. Lengyel Zsolt (München) *Hozzászólás a csíksomlyói búcsú kérdéséhez* című írása, a másik az az interjú, amit Szabó T. Ádám készített Benkő Loránd nyelvudóssal: *Adalékok a székelyek korai történetéhez* címmel.

Perjés Géza *Az oszmán államvezetés racionalitása* című írásának ismertetése tulajdonképpen Ernst Wagner és Miskolczi Ambrus írásainak ismertetése mellé kívánkozna, ha ezt a szűkre szabott terjedelem lehetővé tette volna, hiszen ez a mások eredményeinek megismerését (és lehető értékesítését) szolgálja. Ugyanis Perjés Géza Mihnea Berindei és Gilles Veinstein *L'empire ottoman et les pays roumains 1544–1545* című kötetét (Étude et documents. Edition de l'École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris — Harvard Ukrainian Research Institut, Cambridge 1987) ismerteti és mondja el véleményét — mint a kérdés alapos ismerője — egyes megállapításairól.

Szép számmal vannak jelen a folyóiratban a kisebb-nagyobb irodalomtörténeti, színháztörténeti és művészettörténeti közlemények is. Kerényi Ferenc *Az első erdélyi Lessing-előadás*, Fried István *Az Abafi Jósikája*; Pomogáts Béla *Szabédi László a transzszilvanizmusról*; Szathmáry Lajos *Márai útja a Székelyföldön 1942 nyarán*; Hannu Launonen *Tudósítás a kisebbségről, palackpostán* (Kányádi Sándor, *Erdély költője hatvanéves*), Szilágyi György *Észak hangja* (*A Kalevala festőjének világképe*) című írásával jelentkezett.

A finnugrisztikát Rafael Wisniewski *Az erdélyi magyarok helye az 1990-es évek finnugrisztikájában*, illetve Hoppál Mihály *A finnugor mitológiakutatás története* című írása képviseli.

Források című rovatában a következő, Erdély történeti forrásait értékesen kiegészítő közlemények kaptak helyet: *Döbrentei Gábor körlevele* (Szilágyi György); *Az erdélyi református iskolahálózat a reformkor hajnalán* (Miskolczi Ambrus); *Orbán Balázs ismeretlen leveleiből* (Balázs Ádám), valamint a fennebb már ismertetett *Két kolozsvári napló 1835-ből* (Lukácsy Sándor) és *Ásatás a kolozsvári Főtéren* (Kovalovszki Júlia).

A könyvszemle címei a következők: *A Rákóczi-eposz* (Gömöri György); Nemeskürty István: *Édes Erdély* (Szilágyi György); Szabó T. Attila: *Nyelv és település* (Kálmán Béla); Iacob Mârza: *Școală și națiune* (Miskolczi Ambrus); Lakatos Demeter: *Csángó strófák* ((Kálmán Béla); Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II* (Szabó T. Ádám); Püspöki Nagy Péter: *A Csallóköz neveiről* (Szabó T. Ádám); Gustav Gündisch: *Aus Geschichte und Kultur der Siebenbürger Sachsen* (Monok István); *Forschungen über Siebenbürgen und seine Nachbarn* (Posgay Ildikó).

A folyóiratszemplében a *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 1988-as évfolyamát ismerteti Szabó T. Ádám.

A folyóirat a *Megemlékezés* című rovatban Lőrincze Lajosnak az 1989-ben elhunyt Balázs János sírjánál mondott búcsúztató beszédét közli, a *Hírek* rovatban pedig Benda Kálmán adja hírül, hogy megjelent az olyan rég várt, nagy jelentőségű *Moldvai csángó-magyar okmánytár* I—II. kötete.

Első kötetének megjelenésével az Új Erdélyi Múzeum teljesítette feladatát, mert a megváltozott körülmények most már lehetővé tették, hogy itt induljon meg újra a nagymúltú folyóirat. Azt, amit az Új Erdélyi Múzeum haszonnal elkezdett, hisszük, hogy jó eredménnyel folytatja a helyébe lépő Új Magyar Múzeum hasábjain. Amit eddig tett, köszönet jár érte, a jövőre pedig jókívánság az eredményes munkához.

Kiss András